

ЛАНДШАФТ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА

© Дида І.А., 2001

Особливою рисою мистецької образності архітектурного ансамблю Львова є, насамперед, спосіб пов'язання в єдине ціле архітектурних об'єктів і природи.

The characteristic feature of the artistic image of Lviv's architectural ensemble is, first and foremost, the manner of connecting architectural objects and nature into one integrity.

Суспільні та економічні процеси, які тепер відбуваються в Україні, викликають відтворення історично сформованої колись системи всебічних пов'язань міст і регіонів з широким колом інших міст та країн світу. У такій ситуації загальний стан українських міст, рівень урбаністики й архітектури в них стає важливим фактором, що впливає на міжнародний престиж Української держави та її регіонів.

Тому тепер постала необхідність поглянути більш широко також на проблеми сучасного розвитку Львова, щоби з нових позицій шукати оптимальні шляхи формування його архітектурного обличчя. Аналізуючи це питання, ми маємо зазначити, що Львів є одним з тих міст України, які вимагають до себе особливої уваги. Насамперед тому, що серед усіх великих українських міст Львів знаходиться найближче до країн центральної та західної Європи і в масовій свідомості його традиційно сприймають як складову частину сузір'я ареалів, що мають всеєвропейське значення. Також великого значення надає Львову та обставина, що це місто лежить в регіоні, де перетинаються найважливіші, обумовлені геополітично, трансконтинентальні комунікаційні напрями. Перший з тих перспективних напрямів провадить від крайніх західних регіонів Європи через всю Євразію на схід, до Індії і в Китай, а другий шлях з'єднує регіон Прибалтики з Причорномор'ям. Нарешті, ми мали би враховувати, що певну додаткову атракційність у європейському контексті надає Львову та обставина, що він розташований в середній частині європейського континенту поміж його Сходом і Заходом, безпосередньо на головному європейському вододілі і в регіоні, де сходиться разом декілька особливо характерних природних зон. Архітектура Львова має чимало переваг і унікальних мистецьких рис. Все це разом пояснює ту особливу привабливість, яка спроможна сприяти розвиткові ділової діяльності, а також розвиткові туризму.

Звідси випливає, що в розвитку Львова, зокрема перспективному, цілеспрямоване формування й розвиток архітектурного обличчя міста має принципово важливе значення – і не тільки з позицій створення оптимальних умов для його мешканців, але й в аспекті економічного розвитку міста.

Сучасний Львів сьогодні має цілий ряд архітектурних переваг. Неповторність й мальовнича своєрідність архітектури Львова формувалася історично, протягом багатьох сторіч, під впливом численних факторів. Але треба відзначити, що головною підставою, на якій ґрунтується особлива мистецька образність архітектурного ансамблю Львова, є насамперед спосіб, згідно з яким у цьому місті архітектурні об'єкти пов'язані з природним середовищем.

З найдавніших часів Львів формувався як давньоруське місто і в аспекті свого розміщення в ландшафті, і за характером урбаністичної композиції. Для розташування Львова було вибрано територію з дуже виразним рисунком ландшафту, де високі горби різко контрастують з низовинами. Так само, як і в інших давніх містах України, забудова Львова складалася з цілої системи розкиданих на місцевості урбаністичних складових частин, кожна з яких була по-своєму своєрідною, але разом всі вони створювали єдину архітектурно-композиційну цілісність. Аж до кінця ХУШ ст. у Львові розрізнялися такі урбаністичні складові частини: а) колишнє середньовічне місто в межах його фортифікацій; б) найдавніша частина Львова, тобто район Старого Ринку; в) Галицьке та Краківське передмістя, які простягалися вздовж шляхів на захід і південь від середмістя; г) Високий Замок, який стояв окремо на високій горі; д) комплекс церкви Святого Юра на горі, що понад головним шляхом до Перемишля і Кракова; е) інша забудова, мальовничо розкидана поміж зеленню садів на рівнинах, схилах та горбах Львівської улоговини.

Історично склалося так, що Львів не тільки знаходиться на межі великих природно-географічних зон, що відобразилося в особливому багатстві та різноманітності львівської природи та львівського ландшафту, але також постійно перебуває на своєрідній межі впливів різних ліній розвитку європейської культури. Складне історичне минуле Львова, його підпорядкованість у різний час різній іноземній владі, водночас з широкими автономними економічними та політичними пов'язаннями й контактами міста, привели до досить унікальної в архітектурно-мистецькому плані ситуації, коли в межах одного міста послідовно наклались і тісно переплелися різні за своєю генезою архітектурні підходи до формування міського середовища, зокрема в поєднанні архітектури і природи.

Не буде перебільшенням сказати, що архітектурна композиція Львова у тому вигляді, як вона сформувалася до кінця ХУШ ст., є показовим прикладом практичного застосування давньоукраїнських урбаністичних традицій забудови великих міст. Дуже стисло ці традиції можна описати так. А. Для майбутнього міста обирають сприятливу для людини, багату в природному відношенні мальовничу місцевість; Б. Велике місто формують як систему урбаністичних елементів, пов'язаних поміж собою композиційно та функціонально; В. Архітектурні доміанти композиційно поєднують з ландшафтом і формують цілісність у розрахунку на сприймання будівель в органічній єдності з їх природним оточенням; Г. Для розміщення важливих для архітектури міста монументальних об'єктів перевагу надають вершинам гір та пагорбів або переломним точкам рельєфу, які виразно виступають у ландшафті; Д. Компактно забудовані осередки міст завжди були оточені розлогими передмістями з садами та розосередженою малоповерховою забудовою, посеред якої виділялися окремі архітектурні доміанти, розташовані на видатних точках рельєфу.

Архітектурна побудова давнього Львова повністю відповідала тим традиційним для України урбаністичним принципам. Багато її ознак збереглося в архітектурному ансамблі сучасного Львова дотепер. Це, зокрема, розташовані на колишніх передмістях церкви та монастирі. Майже без винятку всі вони стоять сьогодні на видатних точках рельєфу, підкреслюючи природний рисунок місцевості, але разом з тим вони є прив'язані до трас міських комунікацій.

Великі і дуже суттєві зміни в архітектурній композиції Львова почали відбуватися від початку ХІХ ст., коли Львів був столицею Галичини, Коронного краю в складі Австро-Угорщини. Швидкий ріст населення і, відповідно, збільшення обсягів нового будівництва привели до того, що традиційно сформований мистецький образ Львова як ландшафтно-

урбаністичної цілісності поступово почав втрачати притаманні йому здавна риси. На зміну традиційного обличчя архітектурного ансамблю Львова найактивніше вплинув тоді процес ущільнення забудови в межах Львівської улоговини. Нові будинки на території колишніх львівських передмість не тільки розміщувались дуже щільно один до одного, але й отримали незвичний перед тим для цих територій рівень висоти в три або й п'ять поверхів.

Суттєві зміни в аспекті пов'язань архітектури з природою у Львові продовжувалися в радянський період. В межах давньої території Львова було побудовано багато будинків висотою дев'ять і більше поверхів. Тривав процес забудови вкритих зеленню схилів Львівської улоговини, а на горі Високий Замок та на Святоюрській горі з'явилися радіотелевізійні вежі. Давню малоповерхову забудову колишніх передмість замінила щільна великомасштабна забудова, яка закрила види на міський ландшафт. На місці зелених просторів, які колись оточували Львів, виростили нові житлові та промислові райони. Внаслідок тих процесів Львівська улоговина сприймається тепер вже не як озеленена територія з краплинами забудови, але як майже суцільний масив щільно поставлених один біля одного багатоповерхових будинків.

У результаті дуже змінилося також суб'єктивне сприйняття різниці висот в межах території міста. Справжня відносна висота львівських пагорбів є невеликою, вона не перевищує 100 м. Тому при щільній забудові Львівської улоговини будинками висотою 20-35 метрів оптично нівелювалися перепади рельєфу. Умовне дно Львівської улоговини тепер ніби піднялося на висоту нових будівель. Давні архітектурні доміанти, які колись фіксували собою видатні точки рельєфу і стояли посеред зеленого простору, тепер опинилися в оточенні нових високих будинків і переважно втратили свою колишню роль в композиції міста. Вже втрачено також цілий ряд видових точок, з яких колись можна було бачити панораму Львова. Архітектурні процеси, які впливали на розбудову Львова в XIX-XX ст., загалом дуже негативно вплинули на стан збереження львівського ансамблю з огляду традиційного пов'язання архітектури і природи в одне ціле. Але навіть те, що залишилося дотепер, все ще дозволяє Львову мати репутацію одного з дуже мальовничих міст Європи.

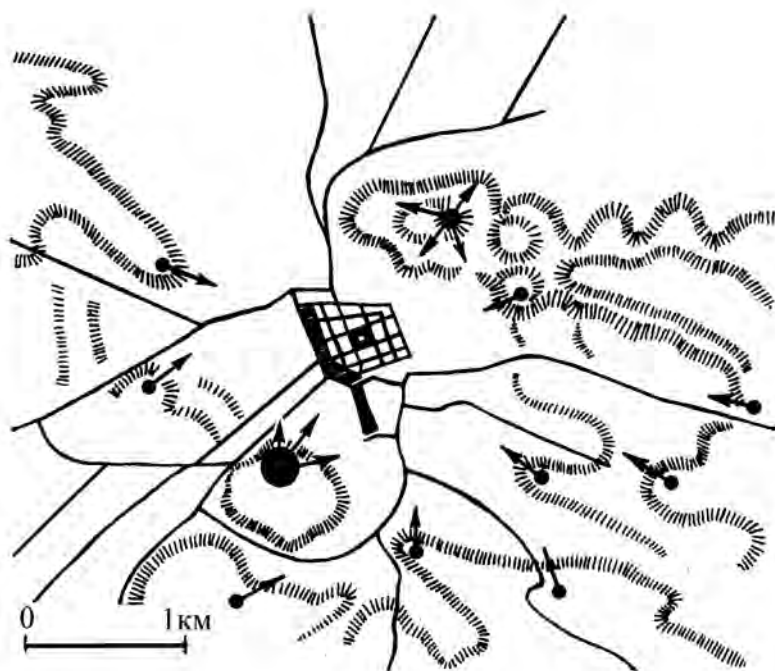

Схема розташування видових точок на схилах Львівської улоговини для огляду панорами міста Львова

Стан, в якому перебуває тепер Львів як історично сформований архітектурно-природний комплекс, стисло можна охарактеризувати так:

1. Головною в архітектурному відношенні частиною Львова, яка визначає композиційний характер і своєрідність міста, є територія Львівської улоговини, до складу якої входить Львівська долина та її схили. Ці схили, незважаючи на їх інтенсивну забудову, на сьогодні все ще значною мірою зберегли свій природний рисунок. Якщо цей „внутрішній” Львів, тобто та частина міста, яка лежить в межах Львівської улоговини, в архітектурному відношенні буде утримана у високоякісному стані і якщо її буде ефективно відділено від „зовнішнього” забудованого простору Львова смугою зелені й малоповерхової забудови, то нові житлові й промислові будинки в „зовнішніх” районах міста, незалежно від їх характеру, не принесуть вже надто великої шкоди красі львівського ансамблю в його цілісності.

2. Треба відзначити, що переваги львівського ансамблю важко сприймати через відсутність в місті достатньої кількості видових точок, звідки ансамбль Львова можна було б сприймати в усій його красі. Це питання вимагає того, щоби тепер його вирішити в першу чергу.

3. Великою перевагою Львова є багате природне оточення міста, адже сучасні транспортні можливості роблять периферійні території Львова все більш реально доступними для львів'ян та гостей міста. Це стосується не тільки гірських масивів Розточчя й Гологір, але й природних систем Карпат, Дністра та Полісся.

Головна особливість архітектурного середовища Львова полягає насамперед в тому, що образ цього міста залежить рівною мірою як від самої архітектури будівель, так і від характеру мистецького поєднання власне будинків з міською природою та ландшафтом в єдину цілісність. Якщо необачно знищити це найтісніше поєднання львівської архітектури з ландшафтом, то можна легко знищити львівський ансамбль та його історично сформовану неповторність. Отже, історично сформовану архітектуру ландшафтної побудови Львова потрібно оберігати.

Щоби досягнути цієї мети, треба виробити й послідовно здійснювати чітку політику охорони ландшафту й природного середовища в межах Львівської улоговини та навколишніх висот. На просторі Львівської улоговини потрібно збільшувати масу зелених насаджень – як за рахунок безпосереднього розширення озеленюваних земель, так і введенням зелені в архітектуру самих будинків. Потрібно, щоби в ландшафті міста при огляданні його з видових точок домінували не дахи будинків, а зелень. Треба визначити гранично допустиму висоту забудови в цьому районі. На зелених схилах Львівської улоговини, які ще збереглися, необхідно заборонити будь-яке будівництво, ці схили мають бути об'єктом охорони. На горбах, які оточують Львівську улоговину, потрібно обладнати видові майданчики й надалі послідовно формувати архітектурні панорами, які з тих майданчиків можна оглянути. Особливе місце мало би належати оглядовому майданчику на горі Львівської цитаделі.

Навколо Львівської улоговини, на пагорбах, які її оточують, потрібно визначити смугу території, де не дозволяється будувати споруди, що могли би сприйматися як дисонанс у контексті панорами міста. Треба запроєктувати та реалізувати систему „зелених коридорів”, що мають поєднати Львівську улоговину з приміськими лісами. Нарешті, треба визначити й обладнати розгорнуту систему заміських рекреаційних територій, які можна використовувати не тільки для рекреації та екскурсій, але також для архітектурної ідентифікації Львова в контексті видатних в архітектурному відношенні європейських міст.